

Analyse

28. april 2023

Øget mulighed for skoleudsættelse kan forbedre trivsel

Af Andreas Lund Jørgensen, Anders Gotfredsen og Emma Terreni

I denne analyse har vi undersøgt, om der er tegn på at for få børn skoleudsættes, ved at se på sammenhængen mellem fødselsmåned og trivsel i folkeskolen.

Analysen viser:

- Andelen af en årgang, der starter senere i skole, er faldet markant i perioden fra 2007 til 2021, som følge af en politisk opstramning af reglerne.
- Børn født senere på året trives generelt dårligere end børn født tidligt på året. Det tyder på, at det kunne øge trivslen, hvis flere blev skoleudsat.
- Fødselstidspunkt har større betydning for drenges trivsel end for pigers. Det indikerer, at det særligt er drenge, som kan have gavn af at starte senere.

Kontakt

Seniorøkonom
Andreas Lund Jørgensen
Tlf. 5041 1237
E-mail alj@kraka.dk

Studentemedarbejder
Emma Terreni
E-mail emt@kraka.dk

1. Sammenfatning

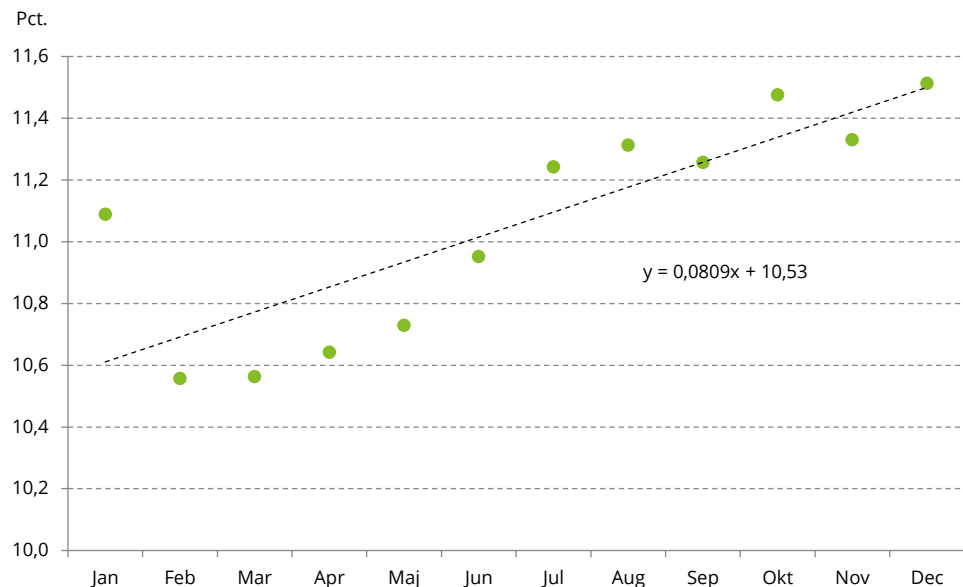
Børn født i december, også kendt som "decemberbørn", er generelt dårligere stillet i forhold til deres klassekammerater, både i forhold til skolepræstationer og trivsel. Dette skyldes formentlig, at de er yngre end deres klassekammerater, når de starter i skole, hvilket betyder, at deres kroppe og hjerner er mindre udviklede.

En mulig løsning er at tillade flere børn at starte et år senere i skole. Men de sidste to årtier er udviklingen gået den anden vej. Antallet af skoleudsatte er faldet drastisk siden 2007, primært på grund af politiske beslutninger. Faldet i antal skoleudsættelser kan ses som en del af en generel udvikling i retning af, at få børn hurtigere igennem uddannelsessystemet, hvilket kan komme på bekostning af deres trivsel. Imidlertid foreslår den nuværende regering i deres forslag til finansloven for 2023 at øge mulighederne for skoleudsættelse.

I denne analyse viser vi, at trivslen i 4. klasse er lavere blandt børn født sent på året, hvilket indikerer, at skoleudsættelse af flere kan bidrage til at forbedre trivslen for børn født sent på året. Det burde nemlig være muligt at skoleudsætte så mange børn født sidst på året, så deres trivsel er på samme niveau som børn født først på året. De mulige gevinster ved at skoleudsætte flere skal dog holdes op mod omkostningerne, idet der er tale om en relativt lille effekt. Vores beregninger viser, at øget adgang til skoleudsættelse har potentiale til at forhindre op til 239 børn pr. årgang i at mistrives.

I sidste ende kan en øget mulighed for skoleudsættelse potentielt føre til en mere retfærdig og lige skolegang for børn født sent på året, og forhåbentlig øge deres trivsel og skolepræstationer på lang sigt.

Figur 1 Sammenhæng mellem fødselsmåned og andelen med lav trivsel i 4. klasse

Anm.: Indikatoren for lav elevtrivsel følger definition fra BUVVM. Data dækker over perioden 2015-2021 og er målt hos elever i 4. klasse.

Kilde: Folkeskolens trivselsmålinger og Danmarks Statistiks registre.

1.1 Skal flere børn skoleudsættes?

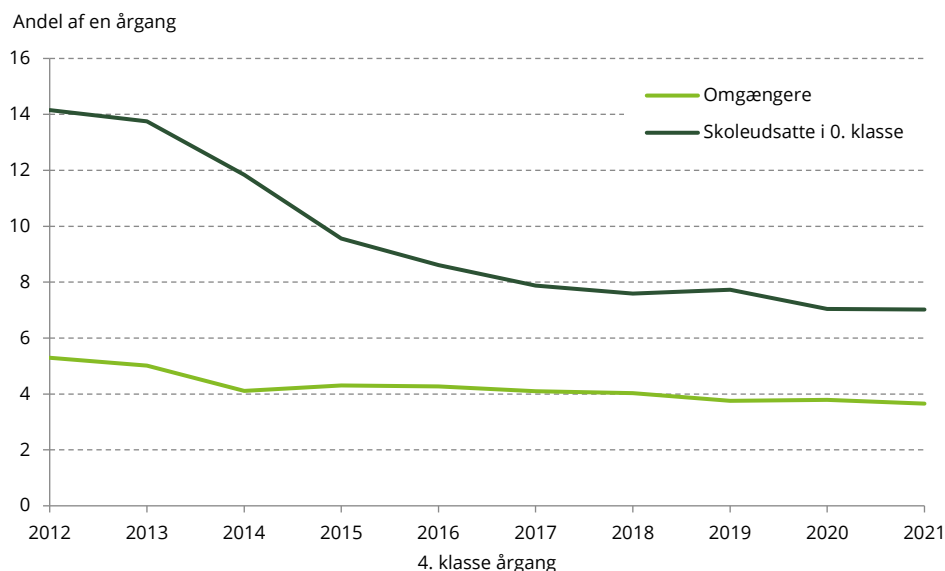
Børn fra december klarer sig dårligere i skole og til fodbold

Det er en velkendt sandhed, at børn født i december starter bagud på point. En Kraka-analyse fra 2017 viste, at børn fra december (såkaldte "decemberbørn") i gennemsnit klarer sig dårligere i skolen end deres klassekammerater.¹ Andre undersøgelser peger også på, at de klarer sig dårligere til fritidsaktiviteter.² Begge dele skyldes formentlig, at de er yngre end deres klassekammerater når de starter i skole, hvormed deres kroppe og hjerner er mindre udviklede. I denne analyse viser vi, at decemberbørnene også trives dårligere.

Skoleudsættelser har været faldende i en lang periode

En måde at sikre lige vilkår i uddannelsessystemet for alle børn, uanset hvornår på året de er født, er at tillade nogle at udsætte deres skolestart, så de starter et år senere. Imidlertid er andelen af en årgang, der starter senere, faldet fra 18 pct. til 6 pct. fra 2007 til 2021, jf. figur 1. Dette skyldes ikke mindst politiske beslutninger om at begrænse muligheden for at udsætte skolestarten i et forsøg på at få børnene hurtigere gennem uddannelsessystemet og derved styrke arbejdsudbuddet og de offentlige finanser.³ Nu ser de politiske vinde dog ud til at vende, idet et bredt flertal i folkettinget med finansloven for 2023 har aftalt at styrke muligheden for skoleudsættelse gældende fra 2024.⁴

Figur 1 Andelen af en 4.klasses årgang der er startet senere eller gået en klasse om

Anm.: De skoleudsatte er andelen af børnene i 4. klasse i et givet år, der startede 0. klasse et år senere. Omgængere er de børn, der er gået en klasse om, inden de starter i 5. klasse.

Kilde: Danmarks Statistiks registre og egne beregninger.

Det er primært børn fra sidst på året, der skoleudsættes

Det er primært børn født sidst på året, som bliver skoleudsat i dag, jf. figur 2.a. Omvendt er det primært børn fra januar som starter et år tidligere i skole, mens næsten ingen springer en klasse over i løbet af skoletiden, jf. figur 2.b. I 2021 var 28 pct. af decemberbørnene i 4. klasse startet et år senere og 6 pct. var gået en klasse om i løbet af 0.-4. klasse. Blandt elever, der gik i 4. klasse i 2021, var 28 pct. af decemberbørnene startet et år senere i skole og 6 pct. var gået en klasse om i løbet af 0.-4. klasse. Dermed var i alt 34 pct. af decemberbørnene i fjerde klasse en årgang ældre,

¹ <https://kraka.dk/sites/default/files/public/senereskolestart.pdf>

² Se fx <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5555707/>

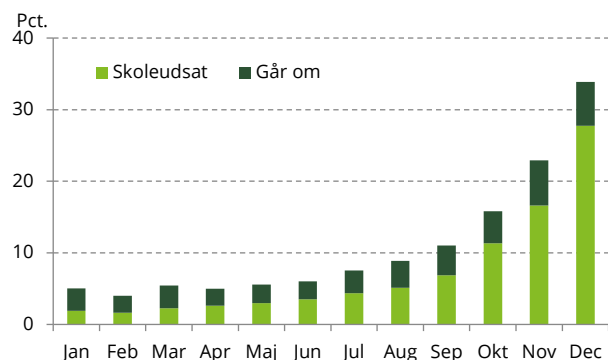
³ Skoleudsættelse har to negative konsekvenser for de offentlige finanser. For det første er det dyrere at have børn i børnehaven end i folkeskole, pga. højere normeringer. For det andet, vil et år ekstra i børnehaven alt andet lige betyde, at det skoleudsatte barn kommer senere ud på arbejdsmarkedet, hvilket reducerer arbejdsudbuddet.

⁴ I forslaget til finansloven fremgik konkret årlig finansiering på 207 mio. kr. men i den endelige aftale om finansloven fremgår ikke et konkret beløb.

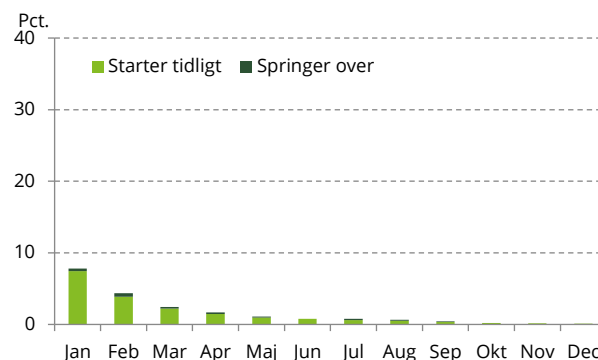
end reglerne normalt foreskriver. I 2007 var det 60 pct. af decemberbørnene, der var blevet skoleudsat. Der har altså været en kraftig reduktion i antallet af decemberbørn, der skoleudsættes.

Figur 2 Andelen af elever i 4. klasse i 2021, hvis indskolingsforløb afviger fra normen

Figur 2.a Andelen af 4. klasser, der er gået om eller er skoleudsat

Figur 2.b Andelen af 4. klasser, der springer en klasse over eller er startet tidligt

Anm.: Opgørelsen af børn, der er skoleudsatte eller starter tidligt, er trukket for årgangen af 0. klasser i 2017, da disse vil være de børn, der går i 4. klasse i 2021. Børn, der er skoleudsatte eller starter tidligt er således angivet som andelen af 0. klasser i 2017, mens børn der går om eller springer en klasse over er angivet som andelen af 4. klasser i 2021.

Kilde: Danmarks Statistiks registre og egne beregninger.

Skoleudsatte og ikke-skoleudsatte er meget forskellige grupper

Det er umiddelbart vanskeligt at vurdere, om reduktionen i antallet af skoleudsættelser har haft en negativ effekt på trivsel, fordi dem, der skoleudsættes typisk er blandt de børn, som har det største behov. En direkte sammenligning mellem skoleudsatte og ikke-skoleudsatte børn vil derfor typisk favorisere sidstnævnte på de fleste parametre, herunder baggrundskarakteristika og præstationer som karakterer, jf. Bilag 1. Det er derfor ikke muligt at afgøre, om tilstrækkeligt mange børn skoleudsættes, alene ved at sammenligne trivsel i de to grupper.

Vi undersøger om fødselsmåned har stor betydning for trivsel

Hvis børns fødselsmåned har stor indflydelse på deres trivsel, er det dog en kraftig indikation på, at man ikke skoleudsætter nok til at ophæve effekten af at være født senere på året. Det undersøger vi ved at kombinere trivselsdata fra de årlige trivselsmålinger med oplysninger om fødselsmåned samt hvornår eleven startede i skole. Det giver os mulighed for at vise en kausal effekt af fødselsmåned på trivsel.⁵

Børn fra december har større risiko for lav trivsel

Vi finder en positiv sammenhæng mellem børns fødselsmåned og andelen med lav trivsel i 4. klasse, jf. figur 3. Eleverne har altså større sandsynlighed for at mistrives, desto senere på året de er født. Andelen med lav trivsel er knap 1 pct.-point højere hos børn fra december end børn født i februar. Det svarer til, at der på hver årgang er 48 flere elever fra december end fra februar, med lav trivsel.

Den sande betydning af fødselsmåned er formentlig større

Sammenhæng mellem fødselsmåned og trivsel i figur 3 må forventes at undervurdere den sande trivselseffekt af at være født senere på året. Det skyldes, at en del af de observerede børn i 4. klasse er blevet skoleudsat eller har gået en klasse om. Det vil især være tilfældet blandt børnene fra december, hvorfor de i virkeligheden ikke er blandt de yngste i deres klasse. Det er imidlertid ikke muligt at betinge på, at eleverne skal være på det klassetrin som normalt vis svarer til deres alder, uden samtidig at skabe et stort selektionsproblem, som reelt set gør børnene fra forskellige fødselsmåneder usammenlignelige, jf. Bilag 1.

Lav trivsel i januar kan skyldes, at nogen starter tidligt

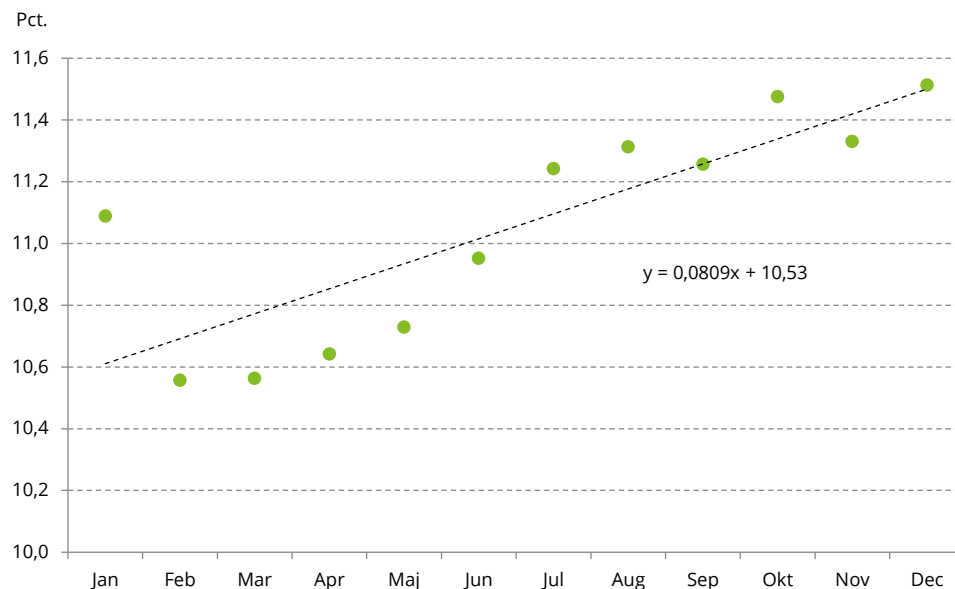
Af figur 3 fremgår det, at børn fra januar trives også relativt dårligt. En mulig årsag er, at flere børn fra januar starter et år tidligere, og dermed ikke får den samme høje trivsel, som de ellers ville have haft. Det kan dog heller ikke udelukkes, at der er andre månedsspecifikke faktorer end alder ved skolestart, som har en betydning for børns trivsel.

⁵ Den kausale fortolkning af resultaterne er betinget på, at forældre ikke systematisk planlægger hvornår de vil have børn mhp. at optimere børnenes chancer for succes.

Fødselsmåned har større betydning for drenge end piger

Fødselsmåned ser ud til at have størst betydning for drenge trivsel, jf. figur 4. Det stemmer godt overens med, at drenge ofte siges at være mindre skoleparate ved skolestart, og kan tale for, at det er særligt vigtigt for drengene at have mulighed for at blive skoleudsat. Det hører dog med til historien, at drengene generelt trives bedre end pigerne.

Figur 3 Sammenhæng mellem fødselsmåned og andelen med lav trivsel i 4. klasse

Anm.: Indikatoren for lav elevtrivsel følger definition fra BUVVM. Data dækker over perioden 2015-2021 og er målt hos elever i 4. klasse.

Kilde: Folkeskolens trivselsmålinger og Danmarks Statistiks registre.

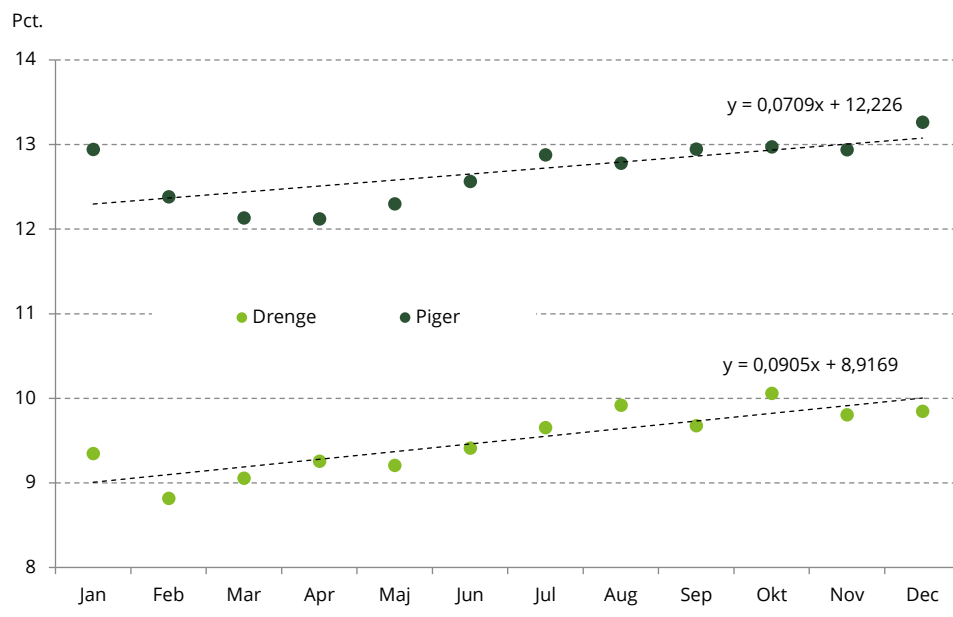
Der kan være en positiv effekt ved at skoleudsætte flere

Samlet set tyder resultaterne tyder på, at der kan være en trivselsgevinst at hente ved at skoleudsætte flere børn født sent på året, idet man da vil forvente, at fødselsmåned får mindre betydning for børns trivsel. For at få en idé om størrelsesordenen, har vi lavet en potentialeberegning under antagelse af, at hvis man skoleudsatte "optimalt," ville børn født i alle andre måneder kunne opnå samme sandsynlighed for at undgå mistrivsel som børn fra februar. Med den antagelse når man frem til, at øget adgang til skoleudsættelse kunne forhindre 239 børn pr. årgang i at mistrives.

Potentialeberegning overvurderer formentlig effekt

Potentialeberegningen må dog forventes at overvurdere den faktiske effekt af at skoleudsætte flere, bl.a. fordi det ikke nødvendigvis er muligt på forhånd at vide, hvem der vil have gavn af at blive skoleudsat. Derved risikerer man at skoleudsætte en gruppe børn, som ville have trivedes fint uden at blive skoleudsat. Derfor er det også vigtigt at overveje, om øget omfang af skoleudsættelse er et omkostningseffektivt værktøj til at øge trivslen sammenlignet med andre instrumenter, der kunne øge trivslen.

Figur 4 Sammenhæng mellem fødselsmåned og andel med lav trivsel fordelt på køn

Anm.: Tal fra perioden 2015-2021, alle årgange.

Kilde: Folkeskolens trivselsmåling og Danmarks Statistiks registre.

1.2 Bilag – uddybning af selektion

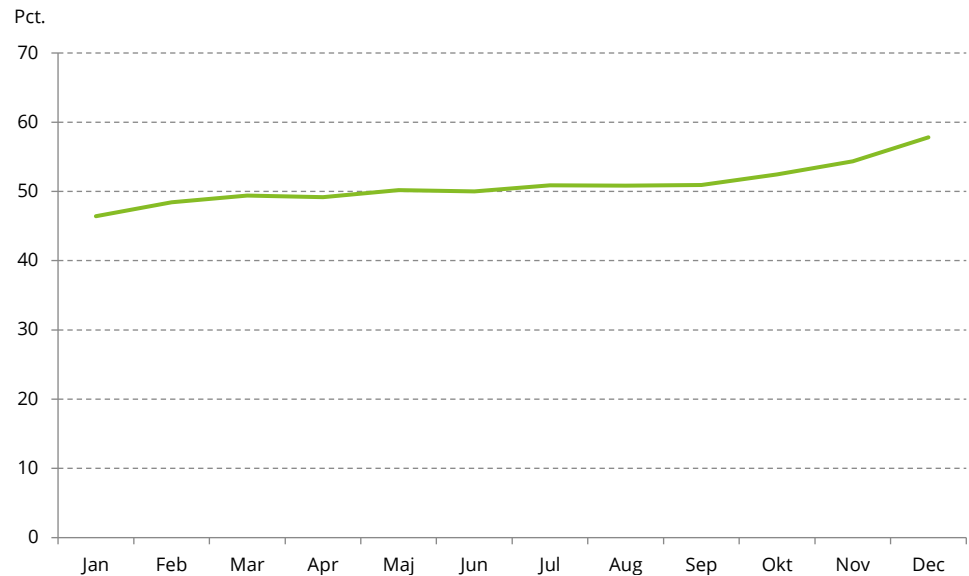
Vi illustrerer selektionsproblemet

For at illustrere selektionsproblemet, som opstår, hvis man udelukkende kigger på trivslen for de elever, hvis årgang svarer til deres klassetrin, har vi undersøgt betydningen af fødselsmåned for hhv. andelen af drenge/piger i en klasse og elevernes karakterer.

Selektion har stor betydning for kønsfordelingen

Når vi begrænser til de 4. klasseselever, hvis alder svarer til deres klassetrin, er andelen af piger lavest blandt børn født i januar, jf. figur 5. Jo senere fødselsmåned på året, desto større en andel er piger. Det skyldes på den ene side, at piger født i starten af året er mere tilbøjelige end drenge til at starte et år tidligere. Og omvendt er drenge født sent på året mere tilbøjelige til at blive skoleudsat. Det kan påvirke resultaterne, da drenge generelt har højere trivsel end piger.

Figur 5 Andelen af piger i 4. klasse, fordelt på fødselsmåned blandt børn der går i 4. klasse i det år, der normalt vis svarer til deres alder.

Anm.: Figuren er baseret på de elever, der starter i skole i sjette leveår og hverken har gået en klasse om eller sprunget en klasse over.

Kilde: Folkeskolens trivselsmålinger og Danmarks Statistiks registre.

Selektion har større betydning for karakterer end alder

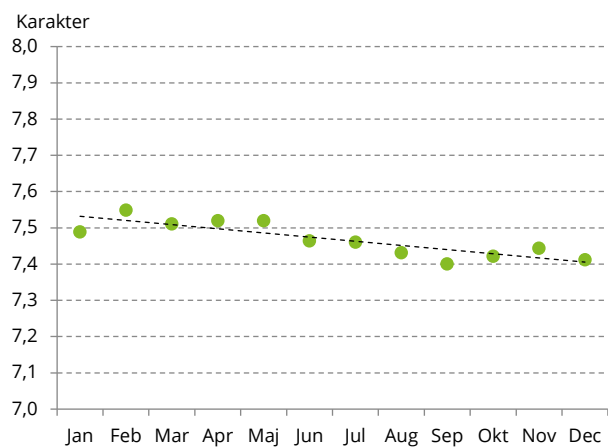
Det samme mønster bliver også meget tydeligt, hvis vi i stedet for trivsel kigger på deres afgangskarakterer i 9. klasse. Her ser vi den forventede negative sammenhæng mellem fødselsmåned og karakterer for den fulde population, jf. figur 6. For den afgrænsede population ser vi imidlertid den modsatte sammenhæng. Her får børn fra januar de dårligste karakterer, mens børnene fra december får de bedste. Det tyder altså på, at de decemberbørn som går ud af folkeskolen i det år de egentlig burde tilhøre de mest skoleparate blandt decemberbørnene, og at denne effekt er stærkere end effekten af at være blandt de yngste ved skolestart.

Der kan være en gevinst ved at skoleudsætte flere

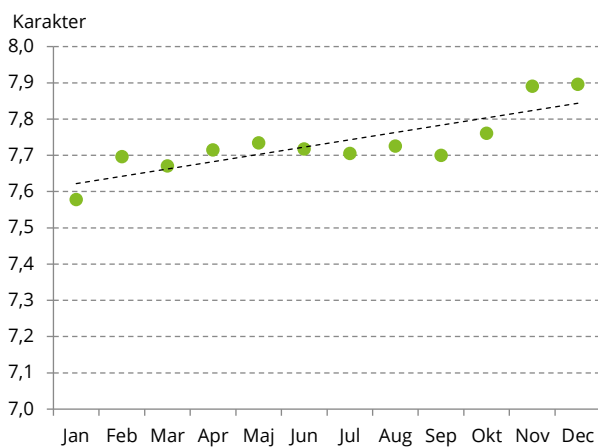
Det er vigtigt at understrege, at den positive sammenhæng mellem fødselsmåned og karakterer i figur 6.b ikke kan ses som et udtryk for, at tilstrækkeligt mange skoleudsættes, idet resultaterne altovervejende er drevet af selektion. Tvært i mod ville man forvente en flad sammenhæng mellem fødselsmåned og karakterer for hele populationen i figur 6.a, hvis man skoleudsatte tilstrækkeligt mange børn til, at fødselsmåned ikke længere havde betydning for sandsynligheden for succes. Så længe hældningen er negativ, kan der altså være en gevinst ved at skoleudsætte flere, som dog altid bør holdes op imod omkostningerne.

Figur 6 Sammenhængen mellem fødselsmåned og afgangskarakterer i 9. klasse

Figur 6.a Hele populationen

Figur 6.b Børn der går i 9. klasse i det år, der normalt vis svarer til deres alder.

Anm.: Gennemsnitsafgangskarakter på tværs af fødselsmåned. Den stiplede linje angiver tendenslinjen gennem observationerne.

Kilde: Danmarks Statistiks registre og egne beregninger.